journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

Sosyolojik Bağlam 5/2 (Ağustos 2024), 259-283 Araştırma Makalesi

Vegan/Vejetaryen Etik Tutumunu Benimseyen Bireylerin Kimlik İnşaları ve Kimlik Kesişimsellikleri

Vahide Yasemin Özkorul | 0000-0001-9787-5513 | ozkorul.vahideyasemin@hbv.edu.tr
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye
https://ror.org/05mskc574

Hayati Beşirli | 0000-0002-2051-2471| hayati.besirli@hbv.edu.tr
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye
https://ror.org/05mskc574

Öz

Vegan veya vejetaryen etik tutumu benimsemek küresel dünyada her geçen gün artan ve daha görünür hale gelen bir gerçekliktir. Birçok birey kendisini vegan veya vejetaryen kimlikleri esasında tanımlamaktadırlar. Bireyler sağlık sorunları, ekolojik tahribatlar, etik nedenler vb. unsurlar neticesinde etik tutumu benimsemekte ve yaşamlarını söz konusu etik tutum etrafında şekillendirmektedirler. Vegan/Vejetaryen kimliğinin benimsenmesi ile birlikte bireyler yeni bir kimlik inşa süreci içerisine girmektedirler. Yeni kimlik inşası ile birlikte bireylerin sosyal çevreleri de değişmektedir; örneğin bireylerin omnivor ve karnist bir düzen içerisinde vegan veya vejetaryen etik tutumu benimsemesi bireylerin etiketlenmesine, kimliklerini gizlemelerine neden olabilmektedir. Bu araştırmada veganlık ve vejetaryenlik bireysel ve sosyal kimlik unsuru olarak ele alınmakta, kesişimsel olduğu kimlikler ile ilişkileri irdelenmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın temel amacı, vegan ve vejetaryen olan bireylerin sosyal ilişkilerini, toplumsal cinsiyet ilişkilerini ve inanç ilişkilerini çalışma kapsamında ele almaktır. Araştırma nitel yaklaşım ve fenomenolojik desen kullanılarak gerçekleştirilmiş ve altı katılımcı ile çevrimiçi mülakat tekniğiyle görüşmeler yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler nitel veri analiz programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışmada bireylerin sömürü, tahakküm, ataerkil düzen karşısında başkaldırı gerçekleştirmeleri ve mücadelenin verildiği tarafın kimlikleri bir araya getirmesi kimliklerin kaçınılmaz kesişimselliğini ortaya koyduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Vegan, Vejetaryen, Kimlik, Kültür, Kesişimsellik.

Atıf Bilgisi

Özkorul, Vahide Yasemin - Beşirli, Hayati "Vegan/Vejetaryen Etik Tutumunu Benimseyen Bireylerin Kimlik İnşaları ve Kimlik Kesişimsellikleri". *Sosyolojik Bağlam Dergisi* 5/2 (August 2024), 259-283.
https://doi.org/10.52108/2757-5942.5.2.3

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi	24.04.2024
Kabul Tarihi	22.07.2024
Yayım Tarihi	15.08.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu makale Vahide Yasemin Özkorul'un, Prof. Dr. Hayati Beşirli danışmanlığında hazırladığı "Doğa ve İnsan İlişkisine Dair Bir Bakış Açısı: Vegan/Vejeteryan Etik Tutumunu Benimseyen Bireyler Üzerine Fenomonolojik Araştırma" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Etik onay Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından 23.02.2023 tarihinde 2023/98 numara ile verilmiştir.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	dergi@sosyolojikbaglam.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır

journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

Sosyolojik Bağlam 5/2 (2024), 259-283 Research Article

Identity Constructions and Identity Intersectionalities of Individuals Adopting Vegan/Vegetarian Ethical Attitude

Vahide Yasemin Özkorul | 0000-0001-9787-5513| ozkorul.vahideyasemin@hbv.edu.tr
Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Ankara, Türkiye
https://ror.org/05mskc574

Hayati Beşirli| 0000-0002-2051-2471| hayati.besirli@hbv.edu.tr
Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Ankara, Türkiye
https://ror.org/05mskc574

Abstract

Adopting a vegan or vegetarian ethical stance is an increasingly prevalent and visible reality in the global world. Many individuals define themselves based on their vegan or vegetarian identities. They adopt this ethical stance due to factors such as health problems, ecological destruction, ethical reasons, etc. and shape their lives around this ethical attitude. By embracing a vegan/vegetarian identity, individuals enter a process of constructing a new identity. Along with this new identity construction, their social environments also change; for instance, adopting a vegan or vegetarian ethical stance in an omnivorous and carnist order may cause individuals to be labelled and to hide their identities. Considering veganism and vegetarianism as elements of individual and social identity, this study scrutinizes their relationships with their intersectional identities. Accordingly, the primary purpose of the research is to examine the social relationships, gender relations, and belief relationships of vegan and vegetarian individuals. The research was conducted using a qualitative approach and phenomenological design, with online interviews conducted with six participants. The data obtained from the research were analyzed through a qualitative data analysis software. It was found out that the inevitable intersectionality of identities is revealed as individuals revolt against exploitation, domination, and the patriarchal order and the side of the struggle brings identities together.

Keywords

Vegan, Vegetarian, Identity, Culture, Intersectionality.

Citation

Özkorul, Vahide Yasemin - Beşirli, Hayati. "Identity Constructions and Identity Intersectionalities of Individuals Adopting Vegan/Vegetarian Ethical Attitude". *Journal of Sociological Context* 5/2 (August 2024), 259-283.

https://doi.org/10.52108/2757-5942.5.2.3

Article Information

Date of Submission	24.04.2024
Date of Acceptance	22.07.2024
Date of Publication	15.08.2024
Peer-Review	Double anonymous review - Two External Reviewers
Ethical Statement	This article is derived from Vahide Yasemin Özkorul's Master's thesis entitled "A Perspective on Nature and Human Relations: A Phenomenological Research on Individuals Adopting Vegan/Vegetarian Ethical Attitude", completed under the supervision of Prof. Dr. Hayati Beşirli. Ethical approval was issued by Ankara Hacı Bayram Veli University Ethics Commission on 23.02.2023 with Research Code Number: 2023/98.
Similarity Check	Done - Turnitin
Conflict of Interest	No conflicts of interest have been declared.
Complaints	dergi@sosyolojikbaglam.org
Funding	No external funding was received for this research.
Copyright & License	Authors of articles in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC-ND 4.0.

Giriş

Veganlık ve vejetaryenlik yaygın kanının aksine yalnızca beslenme ya da bir diyet şekli değildir. Vejetaryenlik, çeşitli nedenlerle hayvan eti (et, balık, deniz ürünleri, kümes hayvanları) tüketmemeyi tanımlarken, veganlık en temelde hayvan sömürüsüne, tüketimine yaşamın her alanında -kozmetik, temizlik, yemek vb.- dahil olmamaya çalışmayı ifade eden tutumdur [1]. Söz konusu etik tutumu benimseyen bireylerin gündelik yaşamları, sosyal ilişkileri bu etik tutumun benimsenmesi ile değişmektedir. Toplumsallaşma sürecinde hayvanları sömürmenin, besin olarak tüketmenin normal olduğunu öğrenen birey bu etik tutumu benimsedikten sonra toplumun norm sistemlerinin karşısında yer almaya başlamaktadır. Birey karşı konumlandırma ile yeni bir kimlik inşa etmektedir. Vegan veya vejeteryan tutumu nedeniyle toplumda damgalanan ve dışlanan birey, kimliğini güçlendirecek ilişkiler tesis etmekte, yeni aidiyetine dayalı ilişki ağları oluşturma ihtiyacı içerisine girmektedir. Bu ise toplumsal anlamda yeni sosyalleşmeler demektir.

Vegan veya vejetaryenlik yalnızca bir beslenme türü değil, içerisinde pek çok gerçekliği barındıran bir seçimdir. Hayvanların kayıp göndergelere dönüşmesi yani hayvanlar "et" kelimesine indirgendikçe isimleri ve cisimleri kaybolur.[2] Vegan veya vejetaryen etik tutumunun kimlik olarak benimsenmesi durumunda da bireylerin toplum içerisinde marjinal/ayrıksı olarak görülmelerine ve alaycı veya tahkir edici biçimde damgalanmalarına neden olunması bireyleri de kayıp göndergelere dönüştürmektedir. Bununla birlikte bu etik tutumunun benimsenmesi diğer kimliklerle bir aradalığı, başka bir ifade ile kimlik kesişimselliklerini de ortaya çıkarmaktadır. Çünkü toplum içerisinde marjinal addedilen topluluklar veya bireyler kayıp göndergelere dönüşmektedirler. Bu bağlamda araştırma bireylerin vegan veya vejetaryen kimlik inşa süreçlerini, sosyal ilişkilerindeki değişimi ve diğer kimlikleriyle kesişimselliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1. Veganizm/Vejetaryenlik ve Kimlikler

Vegan veya vejetaryen tutum etik, ekoloji, sağlık gibi motivasyon unsurlarının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bireyler hayvanlara yönelik zulüm, sömürü, hayvan endüstrisinin ekolojik düzen üzerindeki tahribatı, sağlık endişeleri gibi nedenlerle veganlığı veya vejetaryenliği benimseyebilmektedir. Bu tutumun benimsenmesi ile bireylerin kendilerini vegan veya vejetaryen olmaları üzerinden tanımladıkları, bunu bir kimlik olarak sundukları görülmektedir. Kimlik hem bireylerin kendisi tarafından ortaya konulmakta hem de içerisinde bulunulan sosyal çevrenin kişiyi tanımlaması kişiye roller yüklemesi olarak etkileşimli bir gerçeklik olarak görülmektedir.[3] Vegan veya vejetaryen tutumunun bir kimlik

[1] Valery Giroux - Renan Larue, Veganizm, çev. Z.Hazal Louze (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021), 9.

[2] Carol J. Adams, Etin Cinsel Politikası: Feminist-Vejetaryen Eleştirel Kuram, çev. G. Tezcan - M. E. Boyacıoğlu (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2021), 100.

[3] Zeynep Serap Tekten Aksürmeli - Hayati Beşirli, "Vegan Kimliğinin Oluşumu: Vegan Olmak ve Vegan Kalmak", Akademik Hassasiyetler 6/12 (26 Aralık 2019), 225.

olarak ortaya çıkması bireylerin söz konusu etik tutumlar ile kendilerini tanımlaması sosyal ilişkilerinde kendini göstermektedir. Toplum içerisinde bireylere yüklenen roller bireylerin kimliklerini oluşturmakla birlikte, bu roller bireylere de sınırlar tanımlanmaktadır. Vegan veya vejetaryenliğe ait pratikler bu sınırlılıklar içinde belirlenmektedir.

Ataerkil toplumlarda, yiyecek kadın ile özdeşleştirilir ve ikincil konuma itilir. Kadının tek başına yaşamını sürdüremeyeceği düşüncesinde olduğu gibi kadın için uygun görülen sebzelerin de tek başlarına öğün değerinin olmadığı kabul edilmektedir [4]. Başka bir ifadeyle ataerkil düzen içerisinde kadın yaşamsal önemi sorgulanan bitki/sebzelerle; erkek ise hayvan/et ile özdeşleştirilmektedir. Toplum içerisinde erkeklik heteroseksüellikle, fiziksel güç ile özdeşleştirilmekte [5] ve erkeğin güçlü olması için hayvan/et tüketmesi gerektiği düşünülmektedir. Kadınlık ise pasif, uysal olmakla ilişkilendirilmekte ve bitkilerle özdeşleştirilmektedir. Dolayısıyla vegan veya vejetaryen etik tutumunun benimsenmesi feminen bir davranış olarak kabul edilmektedir. Ataerkil toplumlar tarafından kadın-bitki, erkek-hayvan özdeşleştirmelerinin yapılması vegan veya vejetaryen tutumun benimsenmesinde etkili olmakla birlikte, bu etik tutumu hâlihazırda benimseyen bireyler üzerinde de etkili olmaktadır. Örneğin; katılımcıların %59'u vejetaryen yaşamın erkekler için uygun olmadığını, %69'u kadınlar için uygun olduğunu; belirtirken, %31'i vejetaryen beslenmeyle, %62'si ise vegan beslenme ile güçlü ve kaslı bir vücut geliştirmenin mümkün olmadığına inandığını ifade etmiştir [6]. Bu kapsamda üzerinde durulması gereken bir başka nokta, vegan veya vejetaryen kimliğin diğer toplumsal hareketlerle olan ilişkisidir.

Bu kapsamda feminizm, ırkçılık karşıtı hareket, çevre hareketleri sayılabilir. Dunham [7] "izm" lerin birbirleri ile bağlantılı olduğunu; herhangi bir canlıya, varlığa yönelik baskı halinin kendi baskımızla bağlantılı ele alınabileceğini ve bu ilişkililiği anladığımızda, herkesin bu baskının üzerinden gelebileceğini belirtir. Feminist kimlik, toplumsal cinsiyet bağlamında da ele alındığı gibi doğanın, hayvanın ve kadının ikincil konumunu aynı düzlemde ortaya koymaktadır. Özellikle vegan feministler, kadınların ve hayvanların, bedensel olarak erkek çıkarlarına -barınak, tensel zevk, yiyecek, barınak vb.- hizmet eden, üreme açısından kontrol edilebilen varlıklar olarak ortaya konulduğunu ve bu nedenle kadınların ezilmesinin aynı zamanda hayvanların ezilmesini de yansıttığını vurgulamaktadırlar [8]. Örneğin Afrikalıların ilkel ve akılsız oldukları düşüncesi ile "medeni" insanlara göre daha az acı çektikleri

---

4 Carol J. Adams, Etin Cinsel Politikası: Feminist-Vejetaryen Eleştirel Kuram, çev. Güray Tezcan ve Mehmet Emin Boyacıoğlu (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2021), 88.

5 Nebile Eroğul, "Vegan Erkeklerin Beslenme Biçimleri Bağlamında Erkeklik İnşaları", Fe Dergi: Feminist Eleştiri 15/1 (2023), 44.

6 Dominika Adamczyk vd., "Gender, Masculinity, and the Perception of Vegetarians and Vegans: A Mixed-Methods Investigation", Sex Roles 89/9-10 (Kasım 2023), 599.

7 Delicia Dunham, "On Being Black and Vegan", Sistah Vegan: Black Female Vegans Speak on Food, Identity, Health, and Society. (Brooklyn, NY: Lantern Books, 2010), 45-48.

8 Corey Lee Wrenn, "Pussy Grabs Back: Bestialized Sexual Politics and Intersectional Failure in Protest Posters for the 2017 Women's March", *Feminist Media Studies* 19/ 6 (18 Ağustos 2019), 805.

ve onların "beyaz" insan için var oldukları [9] düşüncesi geçmişte ortaya atılan ve uzun yıllar boyunca varlığını sürdüren bir inançtır. Sömürüyü meşru gösteren bu düşüncelere benzer şekilde hayvan sömürüsünün meşrulaştırılması hayvanların akılsız, acı çekmeyen canlılar oldukları ve insanlar için yaratılmış oldukları düşüncesi ile ırkçılığa benzer şekilde devam etmektedir.

Vegan veya vejetaryen kimlik ve inanç ilişkisi de başka bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Bireyler inanç aracılığıyla, toplumsal ve kişisel yaşamlarını düzenlemekte, ahlaki ilkeleri ortaya koyarak aşkın gerçeklik olan Tanrı'ya inanarak ve ibadet ederek yaşamlarını anlamlandırmaya çalışmaktadırlar [10]. Din, inanç sistemleri bireyler arasında kolektif bilinç yaratarak dayanışmayı sağlayan bir durumdur [11]. İnanç sistemlerinin kolektif bilinç ve insanlar arası birlikteliği sağlaması insanların bir gruba ait olma hissini desteklemekte ve bireylerin aidiyet duygusunu beslemektedir. Vegan veya vejetaryen kimliği benimseyen bireylerle inanç arasında bazı durumlarda dikotomik bir ilişki olduğu görülmektedir. Özellikle tek tanrılı dinler içerisinde hayvanların/ doğanın insan için var olduğunun vurgulanması, insan-merkezli bir din anlayışının olması ve insan üstünlüğünün ön plana çıkması vegan veya vejetaryen etik tutumu ile çelişkili bir durumu ortaya koymaktadır. Örneğin Roma Katolik İlmihali içerisinde yer alan açıklamaya göre; insan-dışındaki hayvanlar, bitkiler ve var olan her şey insanların ortak iyiliği için varlardır [12]. Yalnızca Hristiyanlıkta veya Katolik inancı içerisinde değil diğer dinler içerisinde de söz konusu inanç yer almaktadır. Bir diğer nokta ise Tanrı'nın insanlara kendi çıkarları doğrultusunda diğer canlılar üzerinde egemenlik kurmasına izin verdiği inancının sorgulanamaz olması ve en nihayetinde de hayvan sömürüsünü sorgulamanın ateizm olarak görülmesidir [13]. Neticede inanç sistemlerinin insan merkezli olması hayvanların sömürülmesini ve insanların üstün olduğu düşüncesini ortaya koyarak bireyleri kolektif olarak söz konusu düşünce etrafında bir araya getirmektedir. Dolayısıyla inanç sistemleri türcü ve karnist bakışın devamlılığını sürdürmektedir. Ancak son dönemde yeni toplumsal hareketler içinde dindar olarak vegan veya vejetaryen etik içinde yer alan bireylerin varlığı yadsınamaz. Vegan veya vejetaryen tutumunu benimseyen bireylerin ateist ve agnostik kimliklerle kendilerini tanımladıkları görülmektedir [14].

Veganlığın türler arası eşitliği ön plana çıkarması, herkes için eşitlik ve adalete vurgu yapması, tüm canlıların yaşam hakkını savunması ancak inanç sistemlerin bu argümanlar

---

9 Fulya Marmara, *Cehaletin Kültürel Üretimi ve Hayvanlar* (İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 1. Basım, 2022), 145.

10 İhsan Çapcıoğlu - Zafer Demir, "Durgun Sulardan Bulanık Denizlere: Din, Kültür ve Kimlik İlişkisi", *Kültür ve Kimlik: Disiplinlerarası* Yaklaşımlar, ed. Hayati Beşirli - Zeynep Serap Tekten (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020), 122.

11 Sam Atkinson, *Sosyoloji Kitabı*, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2. Basım, 2017), 35.

12 Pamela D. Frasch, "Addressing Animal Abuse: The Complementary Roles of Religion, Secular Ethics, and the Law", *Society & Animals* 8/1 (2000), 338.

13 Michael W Fox, "The Question of Atheism and Communism in the Animal Welfare/Rights Movement", *International Journal for the Study of Animal Problems* 4/ 3 (1983), 171.

14 Corey Lee Wrenn, "Atheism in the American Animal Rights Movement: An Invisible Majority", *Environmental Values* 28/6 (01 Aralık 2019), 733.

karşısında yer almasını bireyler de çelişkili bir durum olarak görmektedir. Araştırma bulguları içerisinde de değinildiği üzere vegan veya vejetaryen etik tutumu benimseyen bireyler, eğer bir inanca sahip olsalardı vegan veya vejetaryen olamayacaklarını ifade etmişlerdir. Ancak hem belli bir inanç sistemi içinde yer alan hem de vegan veya vejetaryen tutum ortaya koyan bireyler de bulunmaktadır. Örneğin Bulut ve Tunçay [15] tarafından Müslüman, deist ve ateist vegan kadınlar üzerine yapılan araştırmada, Müslüman olan veganların ev içerisinde eşlerine veya çocuklarına hayvansal ürün içeren yemekleri yaptıkları; ateist veya deist olarak kendilerini tanımlayan veganların evlerinde herhangi bir şekilde hayvansal ürün tüketmedikleri saptanmıştır. Diğer taraftan, Müslüman vegan kadınların feminizme uzak durmakla birlikte İslami olarak gündelik yaşamlarını kurgulayan gruplara da tam anlamıyla aidiyet sağlamadıkları ortaya konmuştur.

2. Veganizm/Vejetaryenlik ve Kültür

İçerisine doğdukları norm sistemi bireyleri şekillendirir. Toplum tarafından sunulan yeme pratikleri, duygular, cinsel yasaklar, dinler, mitler, simgeler gibi unsurlar ile kültür oluşturulmakta ve aynı unsurlar toplumun özgül kişilik tipini de oluşturmaktadır [16]. Büyük bir topluluğun görüşlerinin bireyden farklı olması durumunda birey kendi görüşünden tamamen emin olmamakla birlikte ortada yanlış bir durum olduğunu düşünmek de birey için durum daha da zorlaşmaktadır [17]. Bu bağlamda bireylerin vegan veya vejetaryen tutumunu benimsemelerinde kültürün önemli bir yeri bulunmaktadır. Bireyin farklı olan yaşam tarzı, beslenme alışkanlığında kendini göstermekte ve bireyin dışsallık ile karşılaştığı görülmektedir.

Toplumlar tarafından hayvanların ikincil kabul edilmesi, sömürülmesi, tüketilmesi ve kültür yoluyla bireylere söz konusu durumun aktarılması karnist bakış açısı olarak isimlendirilmektedir. Karnist bakış açısı insanların belirli hayvanları tüketmeye şartlandıran ideolojidir [18]. Kültür tarafından ortaya konulan yaklaşım insan-merkezlidir ve insan üstünlüğünün ortaya konulduğunu göstermektedir. En nihayetinde içerisine doğulan toplum bireyleri etkilemekte ve belirlenen norm sistemleri çerçevesinde bireylerin yaşamlarını kurgulamaları beklenmektedir.

Bireyler vegan veya vejetaryen etik tutumu benimsediklerinde toplumun norm sistemleri içerisinde görülen bir noktadan çıkarak kendilerini aykırı olan, öteki konumuna taşımaktadırlar. Çünkü özellikle ataerkil toplumlar içerisinde bireylerin hayvanları ikincil bir konumda görmesi ve dolayısıyla hayvanların sömürülebilir, tüketilebilir canlılar olduğuna inanılması "normal", "olması gereken" bir durum olarak görülmekteyken, bu bakış açısının

---

15 Meryem Bulut - Güzin Yasemin Tunçay, "İnanç Boyutuyla Veganlık/Vejetaryenlik", *Folklor/Edebiyat* 26/104 (01 Ocak 2020), 851.

16 Nuri Bilgin, *Kimlik İnşası* (İzmir: Aşina Kitaplar, 2007), 40.

17 Tobias Leenaert, *Vegan Bir Dünya*, çev. İpek Kökeş (İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 3. Basım, 2020), 33.

18 Leenaert, Vegan Bir Dünya, 134.

karşısında yer almak toplum içerisinde öteki olmaya sebep olmaktadır. Toplum içerisindeki biz ve öteki ayrımı göz önüne alındığında kolektif kimlik içerisine dahil olmak dayanışma ve birliktelik yaratmakla birlikte daha çok ayrıcalığa sahip olanların çıkarlarının önemsenmesini ve merkeze alınmasını sağlarken, daha az güçlü toplulukların dışlanmasına neden olmaktadır [19]. Bireylerin toplum tarafından dışlanması bir gruba ait hissetmemeleri veya damgalanmaları vegan veya vejetaryen etik tutumun benimsenmesinde kültür ve toplumsal cinsiyet bağlamında da etkili olmaktadır. Örneğin erkeklerin ataerkil norm sistemlerini büyük ölçüde sorgulamadan kabul etmesi ve ataerkil toplumlarda erkeklerin daha çok hayvansal ürün tüketmesi gerekliliğine dair vurgular erkeklerin vegan veya vejetaryen etik tutuma dair bakışlarını etkilemektedir [20]. Vegan veya vejetaryenliğin feminen görülmesi hayvansal ürünlerin maskülen görülmesi, bireylerin etik tutumu benimsemelerinde kültürün doğrudan etkilerini göstermektedir.

Kültür tarafından öteki, marjinal grup olarak nitelendirilen vegan veya vejetaryen olan bireyler sosyal olarak da dışlanmaya, damgalanmaya maruz kalmaktadır. Örneğin vegan veya vejetaryen bir erkeğin homoseksüel olarak nitelendirilmesi; ya da vegan veya vejetaryen bireylerin doğrudan ateist olarak nitelendirilmesi gibi. Toplum kabullerinin dışında yer alan vegan veya vejetaryen bireylerle etik tutumları nedeniyle dalga geçilmekte; hastalanmaları veya yorgun göründüklerinde bu durum direkt olarak etik tutumları ile ilişkilendirilmektedir [21].

3.Yöntem ve Teknik

Vegan ve vejetaryen etik tutumunun her geçen gün görünürlüğü artmakta bu da pek çok araştırmacının bu alana yönelmesine sebebiyet vermektedir. Bireylerin toplum içerisinde "normal" kabul edilen ve karnist düzenden farklılaşarak vegan veya vejetaryen etik tutumunu benimsemesiyle değişen sosyal ilişkileri çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Vegan veya vejeteryan bireylerin sosyal ilişkilerdeki değişim ve kimlik kesişimlerine ve duygu durumlarına odaklanılmak istenmesi sebebiyle nitel metod ve fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. En az iki yıldır veya daha uzun süredir vegan veya vejetaryen olan bireylerle çevrimiçi mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların her bir deneyiminin biricik olması, araştırmaya sunacakları katkı için önemli görülmüş ve dolayısıyla katılımcıların ifadeleri sınırlandırılmamıştır. Araştırmanın Etik Kurul Onayı Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu tarafından 23.02.2024 tarihinde oybirliği ile onaylanmıştır. Araştırma Kod No: 2023/98.

---

19 Joshua Gamson'dan akt. Wrenn, "Pussy Grabs Back", 813.

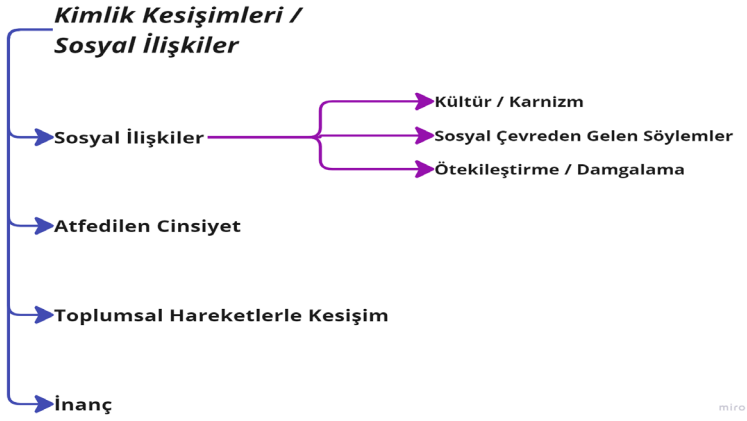
20 Mehmet Can Çarpar, "Beslenme, Kimlik ve Erkeklik: Et Yemenin Sosyolojisi", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 40/1 (30 Haziran 2020), 264.

21 Aksürmeli - Beşirli, "Vegan Kimliğin Oluşumu", 233.

Araştırma vegan veya vejetaryen etik tutumunu benimseyen bireylerin sosyal ilişkilerine, kimliklerine, kimlik kesişimselliklerine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda katılımcıların en az iki yıldır vegan veya vejetaryen etik tutumunu benimsemiş olmasına dikkat edilerek örneklem belirlenmiştir. Araştırma amacı doğrultusunda toplam altı kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir ve görüşmeler doyum noktasına oluştuğunda görüşmeler sonlandırılmıştır. Bu araştırma nitel bir araştırma olması dolayısıyla vegan veya vejetaryen bireyler üzerinden bir genelleme yapmayı amaçlamamaktadır. Araştırma katılımcılardan elde edilen verileri ortaya koymaktadır.

Katılımcılardan beşi iki yıl veya daha uzun süredir veganken katılımcılardan biri on yıldır vejetaryendir. Araştırma esnasında vejetaryen bireylerin çok kısa süre içerisinde veganlığa geçiş yaptığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla vejetaryenlikten veganlığa geçişin çok kısa bir süreci kapsıyor olması vejetaryen bireylere ulaşmakta güçlükler yaşanmasına neden olmuştur.

Katılımcılar ile gerçekleştirilen mülakatların veri analizi ise MAXQDA nitel veri analizi yazılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında belirlenen kategoriler ve alt kategoriler Şekil 1'de gösterilmiştir.

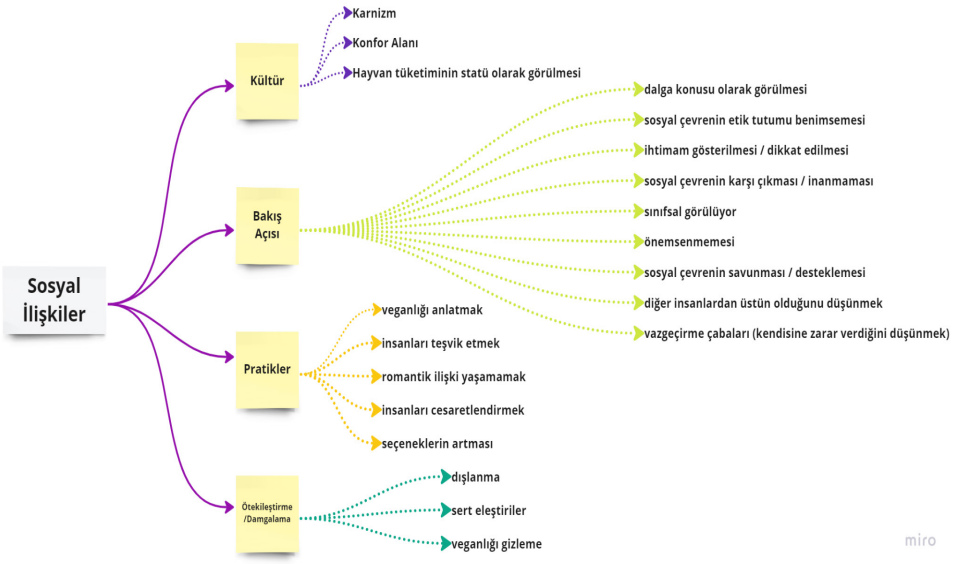
Şekil 1: Araştırma Kategorileri ve Alt Kodları Şeması

4.Vegan/Vejetaryen Etik Tutum ve Sosyal İlişkiler

Kimlik, bireylerin toplum içerisine doğdukları andan itibaren kodlar, norm sistemleri, günlük praksisler, kültür vb. aracılığıyla kuşatılarak kanıksadıkları ve aynı zamanda değiştirip dönüştürerek farklı kimlik aidiyetlerini benimsemelerini ifade eder. Toplum içerisinde bireylerin farklı kimlik aidiyetleri içerisinde bulunulan toplum tarafından kabul edilmeyerek ötekileştirilebilmektedir. Özellikle toplum tarafından marjinal olarak kabul edilen aidiyetler öteki olarak nitelendirilmektedir. 1960'lar kimlikler için dönüm noktasıdır. Birey merkezdedir ve kendi hayatına bir anlam atfetmekte, sorgulamakta ve kendileri olmayı

isteyerek [22] kimliklerini inşa etmektedir. Toplum içerisinde kendi kimliklerini oluşturarak, marjinal, öteki olarak tanımlanan vegan veya vejetaryen olan bireyler karnist düzene başkaldırırlar.

Karnist düzen bireylerin içerisine doğdukları toplum tarafından norm sistemi olarak kabul edilmektedir. Vegan veya vejetaryen bireyler ise toplumun ortaya koymuş olduğu karnist ideolojiye karşı çıkarak hayvanların sömürülmesine, metalaştırılmasına, tüketilmesine karşı duruş sergilemektedirler. Vegan veya vejetaryen bireylerin sergilemiş olduğu karşı duruşlar nedeniyle sosyal ilişkileri de değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Vegan veya vejetaryen kimliği bireylerin benimsemiş oldukları bazı pratikleri değiştirmeyi veya bırakmayı -beslenme, insan ilişkileri, kozmetik, giyinme vb.- gerektirmektedir [23] Bireyin vegan veya vejetaryen etik tutumuna ilişkin görüşmelerinin analizi çerçevesinde sosyal ilişki kategorisi ve alt kategorileri Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2: Sosyal İlişkiler Kategorisi ve Ayrıntılı Alt Kod Şeması

Karnist bakış açısına sahip toplumlarda, toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilen norm sistemlerinin etik, politik vb. açılardan sorgulanmasına yol açan vegan veya vejetaryen etik tutumun insan-dışı hayvanlara bakış açısı toplum normlarından sapma olarak görülmekte ve dolayısıyla vegan veya vejetaryen etik tutumu benimseyen bireylerin damgalanmasına neden olmaktadır [24].

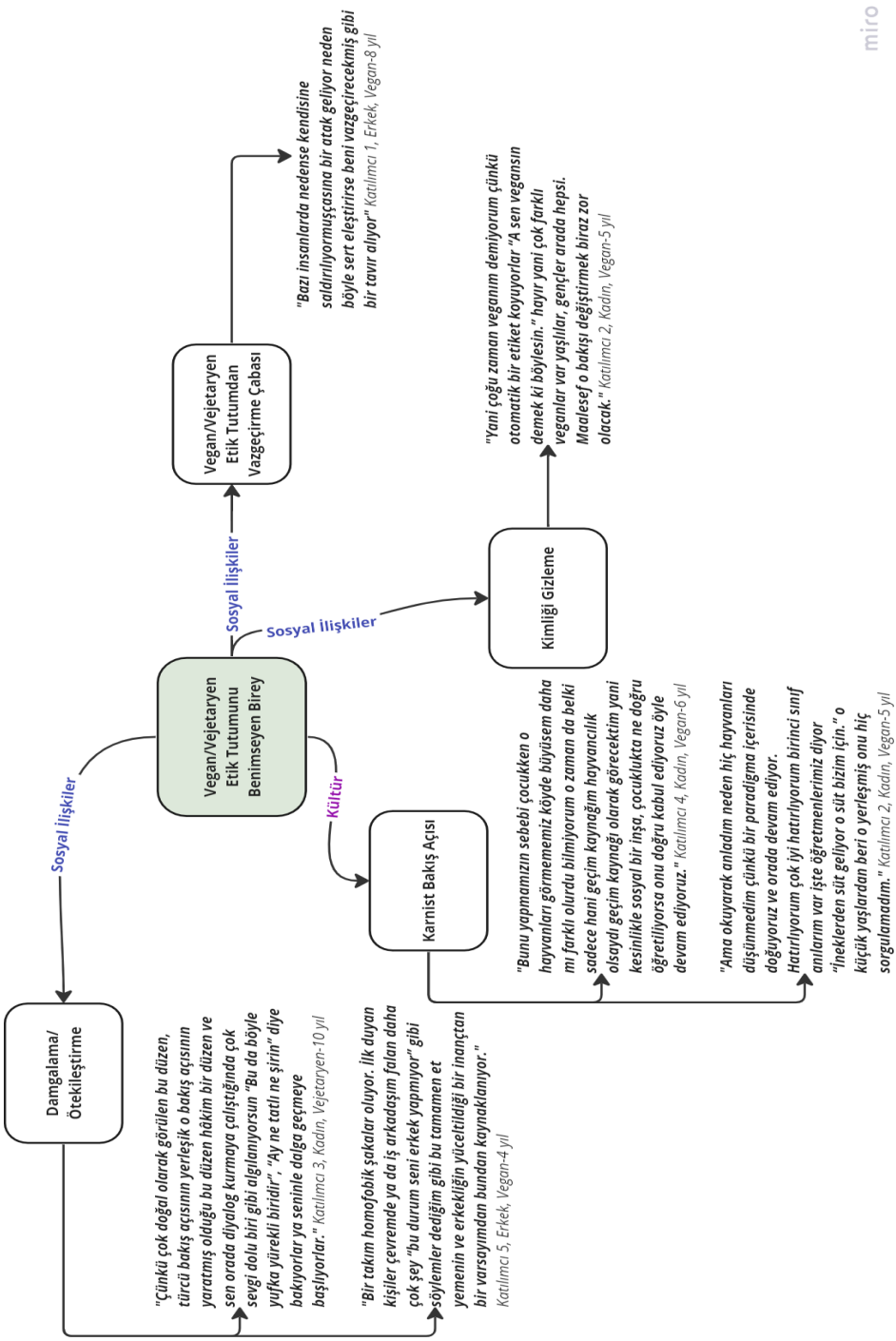
[22] Bilgin, *Kimlik İnşası*, 50.

[23] Aksürmeli - Beşirli, "Vegan Kimliğin Oluşumu", 231.

[24] Mukaddes Uzbay Ülgen, "Veganların Sosyal Etkileşimleri: Benlik Sunumu ve Vegafobiyle Mücadele Stratejileri" (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 41.

Toplum norm sisteminin sorgulanması ve reddedilmesine bağlı olarak vegan veya vejetaryen bireylerin yaşamış oldukları sosyal ilişkiler, damgalanma, kimliği gizleme vb. kategorilere ilişkin geri bildirimleri Şekil 3'te belirtilmiştir. Sosyal çevreden gelen söylemlerin bireyler üzerinde etkili olması, toplum içerisinde kanıksanan gerçekliğin dışındaki tercihlerinden ötürü, ayrıksı olarak görülmeleri, alay edilmeleri, sosyal ilişkilerinde dışlanmaları ve damgalanmaları vegan veya vejetaryen bireylerin sosyal ilişkilerinde önemli değişiklikler ortaya çıkarmaktadır. Bireylerin toplum içerisinde marjinal grup olarak tanımlanmaları ve ötekileştirmeleri bu tutumu benimseyen bireylerin kimliklerini gizlemelerine sebebiyet vermektedir. Ayrıca belirtilmelidir ki vegan veya vejetaryen kimliğine ilişkin aidiyet oluşturulması vegan veya vejetaryen bireyleri bir araya getirmektedir. Katılımcı 4 bu noktada vegan etik tutumunu benimsemeyen bir bireyle romantik ilişki içerisine giremeyeceğini belirtmiştir. Herzog [25] çalışmasında Elizabeth isimli bir kadının vejetaryen olmayan biriyle romantik ilişki içerisine giremeyeceğini belirttiğini vurgulamıştır.

[25] Hal Herzog, *Sevdiklerimiz Tiksindiklerimiz Yediklerimiz: Hayvanlar Hakkında Tutarlı Düşünmek Neden Bu Kadar Zordur?* çev. Yeşim Seber (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2. Basım, 2020), 285.

Şekil 3: Katılımcıların Sosyal İlişkilere İlişkin Geri Bildirimleri

5.Vegan/Vejetaryen Bireyler ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi

Tüketilen her ürün, bireylerin sembolik olarak kendilerini ve kimliklerini yansıtmalarında aracı bir görev üstlenmektedir. Örneğin bireyler içerisine doğdukları toplum tarafından atfedilen statülerine göre yönlendirilmekte ve bireylerden statülerine uygun rol göstermeleri beklenmektedir. Toplum tarafından atfedilen cinsiyet rol kalıpları bireylere dil aracılığıyla benimsetilmektedir. Tolumsal cinsiyet ilişkileri bireylerin hayatlarındaki her alanı kuşatmaktadır. Erken yaştan itibaren sosyal çevre ve kurumlar bireylerin atfedilen cinsiyete göre şekillenmesinde etkili olmaktadır. Günlük hayat pratiklerinin, davranışların, duyguların, mesleklerin, renklerin, etik tutum tercihlerinin vb. her alanda atfedilen cinsiyete göre ortaya konulma beklentisi bireyler üzerinde etkili olmaktadır [26].

Ataerkil toplumlar içerisinde erkek olma inşasının güç, egemen olma, tahakküm kurma olarak, kadın olma inşasının ise uysal olma, pasif konumda olma olarak nitelendirilmesi bireylerin etik tutumları üzerinde etkili olmaktadır (feminizm ve vegan/vejetaryen etik tutum ilişkisi üçüncü başlık içerisinde ele alınmıştır.). Erkek olma inşası ataerkillikle, şiddetle, heteroseksüellikle vb. kalıp yargılarla ilişkilendirilmektedir [27]. Vegan veya vejetaryen etik tutumunun feminen olarak görülmesi en nihayetinde toplum içerisindeki erkeklik inşası ile karşıt olarak konumlanmaktadır. Hayvan ürünlerinin tüketilmesi toplum tarafından maskülen kabul edilir (Şekil 4). Boratav, Fişek ve Ziya [28] tarafından gerçekleştirilen çalışma verileri göz önüne alındığında "Erkekliğe Ters Düşen Davranışlar" arasında ikinci sırada %13.22 ile "uygunsuz davranış/sosyal imaj" kategorisi; üçüncü sırada ise %12,65 ile "kadınsı görünüş/davranış" kategorileri yer almaktadır. Katılımcı ifadeleri ve literatür birlikte ele alındığında vegan veya vejetaryenliğin feminen görülmesi dolayısıyla erkek bireylerin vegan veya vejetaryenliği kadınsı davranış olarak ele aldığı ve ortaya konulan sosyal imaja aykırı bir davranış olarak gördüğü yerinde bir çıkarım olacaktır. Avcılık üzerinden özdeşleştirilen erkeklik algısı saldırgan, yırtıcı, savaşçı gibi kavramlarla da nitelendirilmekte [29] ve erkekliğe dair söz konusu vurgu kültür, dil, kurumlar aracılığı ile aktarılarak yeniden üretilmektedir.

Atfedilen cinsiyet ve vegan veya vejetaryen etik tutumunun doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Zira katılımcıların ifadeleri de söz konusu ilişkiyi destekler niteliktedir. Kadınların duygusallıktan, hassasiyetten ötürü vegan veya vejetaryenliğe yakın olduğu düşüncesi doğrudan vegan veya vejetaryen etik tutumun kadınlarla özdeşleştirilmesini desteklemektedir. Söylemsel olarak da vurgulanan erkek kimliği ve hayvan tüketimi ilişkisi de var olan

---

[26] Vahide Yasemin Özkorul, "Doğa - İnsan İlişkisine Dair Bir Bakış Açısı: Vegan/Vejetaryen Etik Tutumunu Benimseyen Bireyler Üzerine Fenomenolojik Araştırma" (Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 73.

[27] Eroğul, "Vegan Erkeklerin Beslenme Biçimleri Bağlamında Erkeklik İnşaları", 44.

[28] Hale Bolak Boratav vd., *Erkekliğin Türkiye Halleri* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017), 357.

[29] Amy Calvert, "You Are What You (M)Eat: Explorations of Meat-Eating, Masculinity and Masquerade", *Journal of International Women's Studies* 16/1 (2014), 19.

algının daha da pekiştirilmesine, vegan veya vejetaryen etik tutumunu benimseyen bireylerin feminen olarak damgalanmasına neden olmaktadır. Kadın veya erkek kimliği, vegan veya vejetaryen kimliği, sosyal olarak dışlanma, damgalanma, benimsenen inanç vb. pek çok kategori bu ilişkinin unsurlarıdır.

6.Vegan/Vejetaryen Etik Tutumunun Benimsenmesi ve Toplumsal Hareketler Kesişimselliği

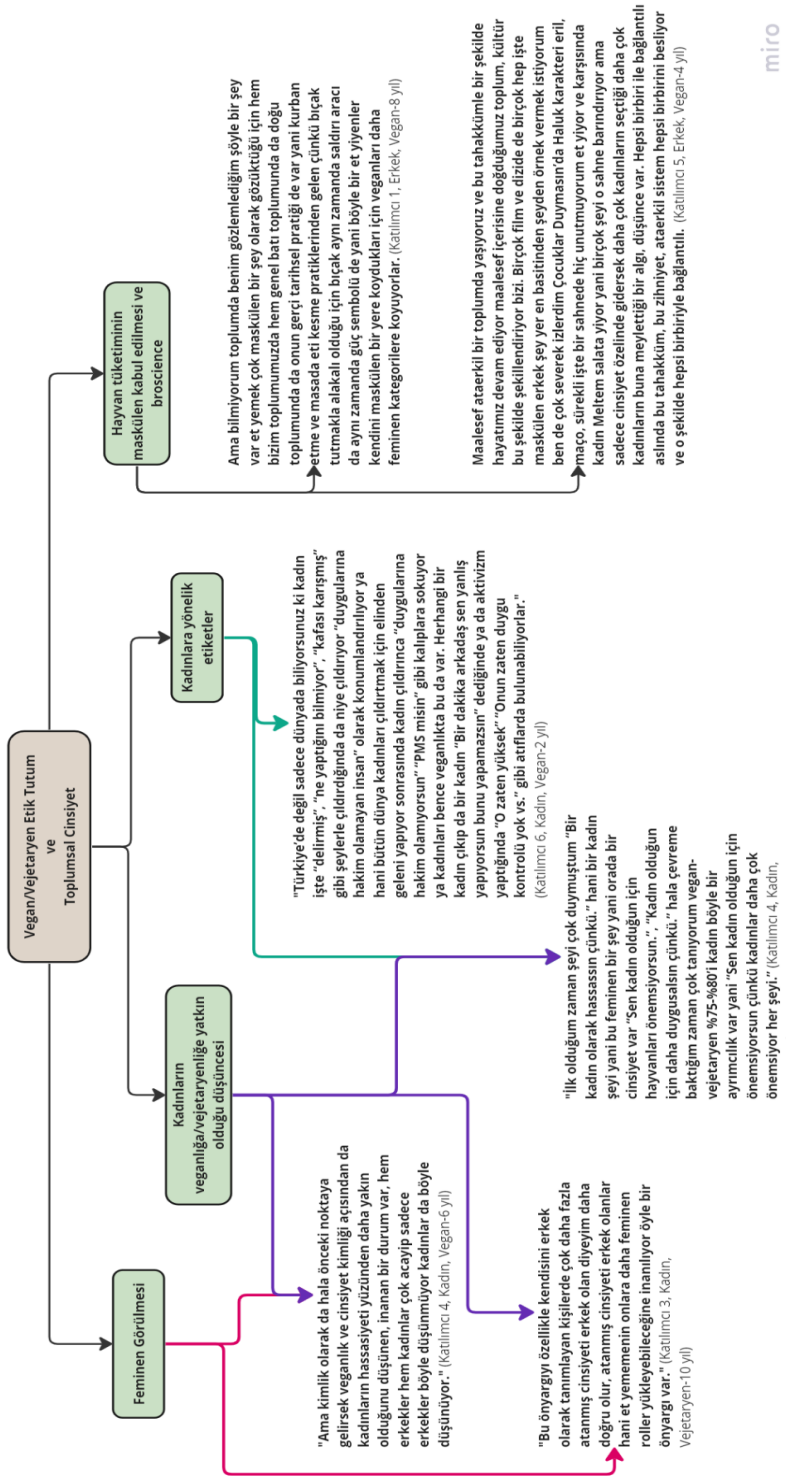
Bireylerin kendilerini ortaya koydukları kimlikler üzerinden tanımlaması postmodern dünyanın önemli bir özelliğidir. Feminist hareketler, LGBTQ+, çevre hareketleri, ırkçılık karşıtı hareket, vb. yeni toplumsal hareketlerin temelinde bir başkaldırı söz konusudur. Araştırmalar toplumsal hareketler arası bağlantısallıklar olduğunu göstermektedir. Bu durum vegan hareketin diğer yeni toplumsal hareketlerle ilişkisinin de tartışılmasını önemli kılmaktadır.

Araştırma bulguları da göstermektedir ki vegan/vejetaryen kimliği, feminist kimlik, ırkçılık karşıtı hareket, çevre hareketlerini aynı düzlemde konumlandırmaktadır. Bunun en önemli ortak noktası tahakküme karşı duruş sergilemeleri, azınlık gruplar olarak bulunmaları ve en temelde de eşitlik, adalet ve saygı talepleri olarak ifade edilmektedir. Özellikle tahakküme karşı duruş sergilenmesi söz konusu kimlikler için ortak bir mücadele alanı sunmakta ve kolektif olarak bir araya gelmelerini mümkün kılmaktadır. Araştırmaya dahil olan katılımcıların neredeyse hepsi toplumsal hareketlerin birbiri ile kesişimsel olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcıların vegan/vejetaryen kimlik ve toplumsal hareketler arasındaki kesişimselliğe ilişkin ifadeleri Şekil 5'te yer almaktadır.

Vegan veya vejetaryen etik tutum ve toplumsal hareketler kesişimselliği her ne kadar ön planda olsa da Katılımcı 2 hareketler arasındaki kesişimselliğe ilişkin çekincelerini şu şekilde ifade etmiştir.

> "Bence bunların ayrı konular olması lazım. Türcülük derken her türcülüğe karşı gelmemiz lazım; Homoseksüel olsun, hayvanlar olsun. Ama bazen üzülüyorum veganlığın içerisine karışınca. İşte o zaman cahil insanlar "Bak işte bu vegan insanlar şey acayip insanlar." Keşke biraz daha şeffaf, biraz daha farklı olsaydı, herkes için eşitlik istiyoruz insanlar ve hayvanlar ama bazen diğer konular karışınca mesaj sulanıyor. Onu demek istiyorum. Tabii ki karşı değilim herkes için eşitlik çok önemli ama keşke öyle olmasa bazen diyorum." (Katılımcı 2, Kadın, Vegan- 5 yıl.)

Katılımcı 2 toplumsal hareketler arasındaki kesişimselliğin her ne kadar önemli olsa da hareketlerin kendilerini ortaya koyma biçimlerini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Bir araya gelen, temasta bulunan hareketlerin anlamlarının belirginleşmesi noktasında da hareketlerin elde etmek istediği ve açıklamak istediği noktadan uzaklaşarak, insanların zihinlerinde karmaşaya sebep olduğunu vurgulamaktadır. Aksürmeli ve Beşirli (2019, s. 238-239) tarafından gerçekleştirilen araştırma bulgularında bazı katılımcıların diğer toplumsal hareketlerin mesajlarını yayma amaçları doğrultusunda vegan hareketi kullanmalarını doğru bulmadıklarını, vegan hareketin ikincil bir konuma itildiğini vurgulamıştır.

Şekil 4: Katılımcıların Etik Tutum ve Toplumsal Cinsiyete İlişkin Geri Bildirimleri

En nihayetinde görülmektedir ki toplumsal hareketler noktasında veganizm, feminizm, LGBTQ+, ırkçılık karşıtı hareketler bir arada tahakküme karşı duruş sergileseler dahi kimlikler arası ve hareket amaçları içerisinde bulunan farklılıklar nedeni ile bu birlikteliğe karşı çıkışlar olduğu da göze çarpmaktadır. Ortaya konulan adalet, eşitlik ve saygı arayışı yeni toplumsal hareketlerin talepleri olarak karşımıza çıksa da ulaşılmak istenen hedeflere yönelik bir aradalıklarını kullanabileceklerini ve kolektif olarak hareket edebileceklerini göstermektedir.

7.Vegan/Vejetaryen Etik Tutumunun Benimsenmesi ve İnanç İlişkisi

İnanç toplumları şekillendiren, toplumsal norm sistemlerine yön veren ve kolektif birliktelik sağlayan bir gerçekliktir. İnanç sistemlerinin ortaya koymuş olduğu ölçütler etrafında bireyler de yaşamlarını kurgulamaktadırlar. Ancak bazı durumlarda inanç bu belirlenmişliği zayıflatabilmektedir. İnsanlar inançlarından ayrılmadan, yasakları aşmadan kendilerine ait bir yol bulabilmektedirler.

Gerçekleştirilen araştırma içerisinde katılımcılardan dördü herhangi bir dini inancı benimsemediklerini belirtirken iki katılımcı deist olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda inanç ve vegan/vejetaryen etik tutuma ilişkin dikotomi Şekil 6'da gösterilmiştir. İnanç sistemlerinin insan üstünlüğü vurgusu dolayısıyla türcülük söylemlerinin ve eylemlerinin sürdürülmesi ve karnist inancın sürdürülmesi noktasında inanç kıstaslarının etkili olması vegan veya vejetaryen etik tutumu benimseyen bireylerin inançlarını sorgulamalarına neden olmaktadır. Katılımcıların ifadeleri Şekil 6'da da görüldüğü üzere inanç ve vegan/vejetaryenliğin birlikte olamayacağını, çeliştiğini eğer herhangi bir inancı benimsiyor olsalardı vegan veya vejetaryen olmalarının çok zor olacağını bildirmişlerdir. Katılımcı 3 tarafından ifade edilen "Allah onları bizim için yarattı." söylemine yönelik inancın karist toplum içerisinde vurgulanması inanç sistemleri içerisinde insan üstünlüğünün vurgulandığını göstermektedir. Söylemsel ifadelerin yanı sıra İncil'de de insana 'havadaki kuşlar, hayvanlar, denizdeki balıklar ve yeryüzünde bulunan her canlı üzerinde egemenlik' verildiği vurgusu yapılarak insanın üstünlüğü vurgulanmıştır [30].

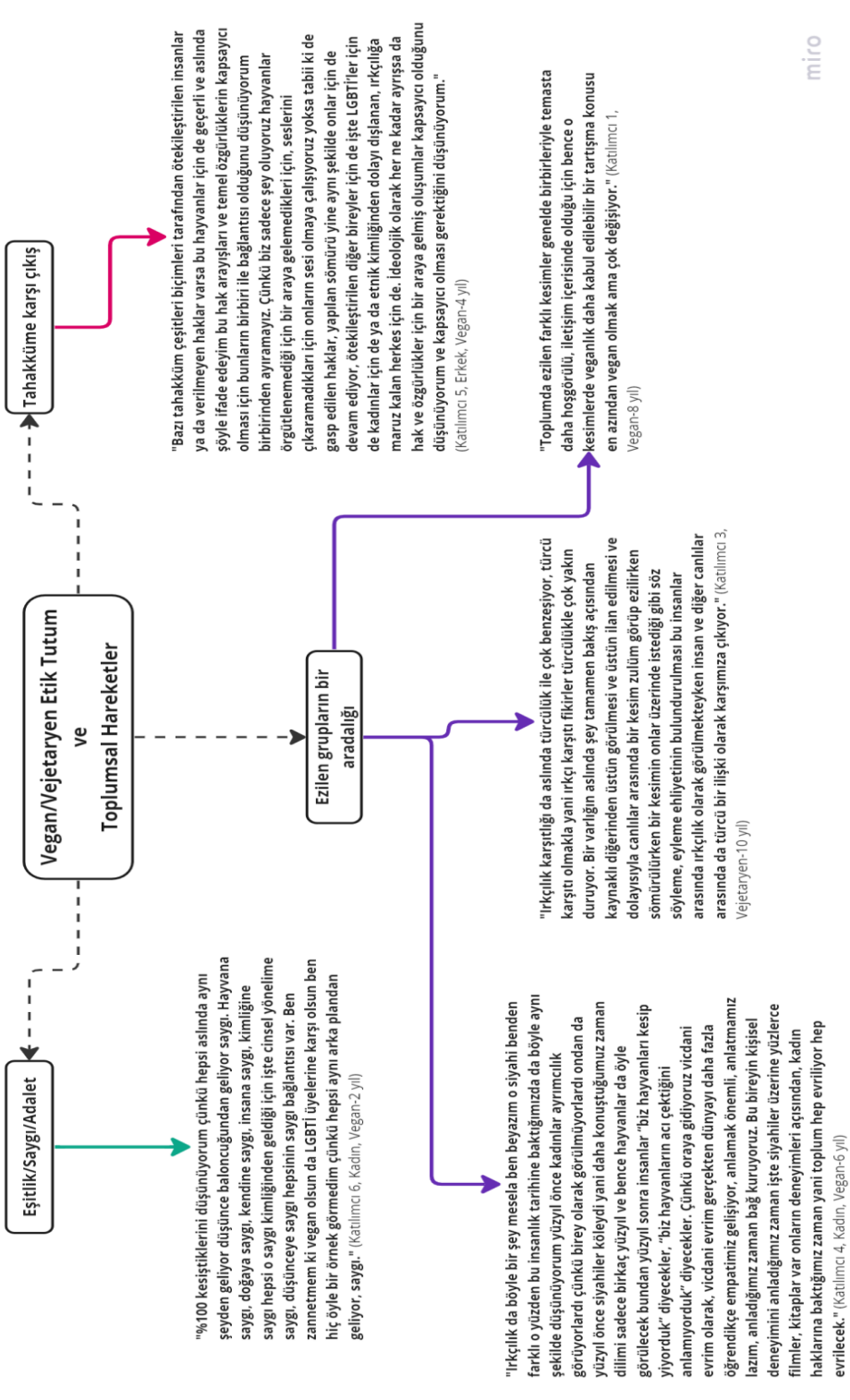
Araştırma içerisinde herhangi bir inanç sistemini benimseyen katılımcılarla karşılaşılmamış olmasına karşın literatürde gerçekleştirilen çalışmalar irdelendiğinde inanç benimseyen bireylerin de vegan veya vejetaryen etik tutumunu benimsedikleri görülmektedir. Örneğin Eren Cengiz [31] tarafından gerçekleştirilen yüksek lisans çalışmasında altı katılımcısı Müslüman olduklarını, din ve veganlığın birbirini desteklediğini ifade etmişlerdir. Bir başka örnek ise Bulut ve Tunçay [32] tarafından gerçekleştirilen araştırmada Müslüman ve vegan bireyler ve yaşadıkları sosyal ilişkilere ilişkin bulgular yer almaktadır.

---

30 Frasch, "Addressing Animal Abuse: The Complementary Roles of Religion, Secular Ethics, and the Law", 340.

31 Derya Eren Cengiz, *Veganların Maneviyat Anlayışları Üzerine Nitel Bir Araştırma* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2021), 83.

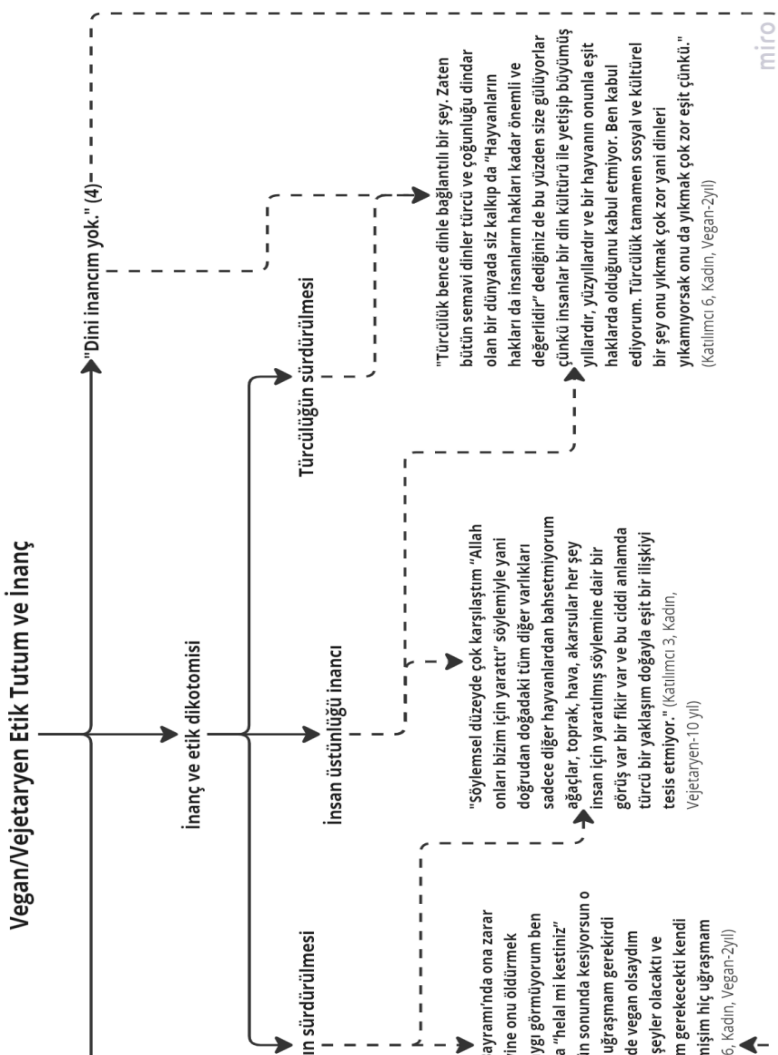
32 Bulut ve Tunçay, "İnanç Boyutuyla Veganlık/Vejetaryenlik", 26/104.

Şekil 5: Etik Tutum ve Toplumsal Hareketler Kesişimselliği

Neticede söz konusu araştırma çerçevesinde inanç ve vegan/vejetaryen dikotomisine rastlanmış olsa da inanç kimliği ve vegan/vejetaryenliğin bir arada benimsendiği diğer çalışmalar tarafından ortaya konulmuştur. Veganlığın etik tutumun ötesinde bir hareket, aktivizm alanı olarak kabul edilmesinin yanı sıra Katılımcı 1 veganlığın bir din noktasına geldiğini şu ifadelerle vurgulamıştır;

> "Daha böyle yaşı ben ve yukarıda olanlarda o biraz şey gibi olmuş hani bir alan kapatmışlar orada ve bu alanın içerisindeki ahlaki değerler neredeyse bir din gibi. Bazı şeyler tartışılamaz, tartıştığın yerde beni tasviye ettiler, bir toplantıya, konferansa çağırdılar sonra bir daha çağırmadılar. O yüzden burada aktivizm yapacak bir alan göremedim ben çünkü özeleştiri yapmadığın sürece gitgide daha katı bir ideoloji içerisine sıkışacaksın ve o katı ideoloji felsefi olarak çok gelişiyor söylem olarak yani ama pratik olarak hiçbir şekilde gelişmiyor. Pratik olarak işte vegan yemeklerin dağıtıldığı konferanslarla sınırlanıyor gitgide. (...) Sistematik bir yazılı din gibi değil şey gibi bir din belirli bir kutsalı olan hareket ve o kutsalın eleştirisi genelde karşı yani bir cephe karşılıyor seni sen kutsiyete dair bir eleştiri yaptığında." (Katılımcı 1, Erkek, Vegan-8 Yıl.)

Şekil 6: Etik Tutum ve İnanç İlişkisi

Veganlığın belirli bir zümre içerisin benimsendiği düşüncesini -ki diğer katılımcılar tarafından da kadın, beyaz, üst-orta sınıf bireylerin veganlığa daha yatkın olduklarını- ifade etmeleri belirli zümre ifadesini destekler niteliktedir. Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere belirli parametreler içerisine sıkışmışlığın vegan aktivizminin gerçekleştirilmesinin önünde engel teşkil etmesi, aktivizmin toplum içerisine yeterince yayılamıyor olmasına ve dolayısıyla bireylerin veganlığı bir din olarak görmelerine neden olmaktadır. Katılımcı 4 ise bu noktada şu ifadelerde bulunmuştur;

> "İlk vejetaryen bir öğretmenimle fark ettim ne olduğunu, duymuştum farkında değildim bir dini görüş olarak düşünüyordum vejetaryenliği yani Budizm gibi. Hocamı çok sevdiğim için konuyu araştırmak istedim o gün okuldan sonra konuyu araştırdım eve gidip "İnsan neden vejeteryan olur?" diye düşünmeye başladım ve bir gecede izlediğim bir belgeselden sonra hayvanların ne kadar acı çektiğine uyandım ve bunu hak etmediklerini düşündüm ve o bağlantıyı belgesel sayesinde bir gecede kurabildim. Süt ve yumurta endüstrisinin de hayvanları sömürdüğünün farkında değildim o daha sonra 18 yaşında idrak ettim, okulu bitirdikten sonra." (Katılımcı 4, Kadın, Vegan- 6 yıl).

Sonuç

Sosyolojide normal ve patolojik ayrımı çok yaygın bir ayrımdır normal yaygın olanı ve toplumca genel kabul görmüş olanı ifade eder. Bu anlamda normal zaman ve mekana göre farklılaşan bir boyuttadır. Mevcut uygulamalara bakarak hayvanları tüketmenin ve aynı zamanda kullanmanın normal olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu bakış açısı kölelik sistemi için de geçerlidir. Bu sistem de bir dönemin norm yapısı içinde yerini almıştır bu kapsamda bir şeyin norm olması, etik ve doğal bir davranış olduğu anlamını taşımamaktadır.[33]

Toplum içerisinde bireylerin kendilerine bir alan yaratabilmesi ve toplum tarafından kabul edilmeleri büyük önem taşımaktadır. Çünkü birey kendi kimliğini ortaya koyarken içerisine doğduğu kültürü, değerleri, normları da içselleştirmekte ve birçoğunun harmanlanmasıyla birlikte kimliğini ortaya koymaktadır. Vegan veya vejetaryen kimliği ise "normal" kabul edilen kategoriler içerisinde bulunmadığından, bu bireyler toplumun çizmiş olduğu norm sistemlerini barındıran dairenin kenarında kalmaktadır. Araştırma bulguları da vegan veya vejetaryen etik tutumunu benimseyen bireylerin kimliklerini gizlediklerini, damgalandıklarını veya sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını göstermektedir. Veganlığın yalnızca mutfak ile alakalı olduğu düşüncesi yanıltıcı bir düşüncedir. Çünkü araştırma içerisinde de görüldüğü üzere vegan veya vejetaryenliğin inanç, toplumsal cinsiyet, sosyal ilişkiler, toplumsal hareketler gibi noktalarda kesişimsellikleri bulunmaktadır. Araştırma bulgularında yer aldığı üzere kimlikler arası kesişimsellikler göze çarpmaktadır. Bireylerin sömürü, tahakküm, ataerkil düzen karşısında başkaldırı gerçekleştirmeleri ve mücadelenin verildiği tarafın kimlikleri bir araya getirmesi kimliklerin kaçınılmaz kesişimselliğini ortaya koymaktadır. Vegan veya vejetaryenliği benimseyen bireylerin sosyal ilişkileri, toplum içerisindeki konumları söz konusu etik tutumun benimsenmesi ile birlikte değişmekte ve

[33] *Marmara, Cehaletin Kültürel Üretimi ve Hayvanlar, 79.*

dönüşmektedir. Araştırma bulguları içerisinde de yer verildiği üzere söz konusu etik tutumu benimseyen bireylerin toplum tarafından damgalanmaları, ötekileştirilmeleri, bazı "nefret" veya "olumsuz" söylemlere maruz kalmalarını beraberinde getirebilmekte ve bireylerin kimliklerini gizlemelerine neden olabilmektedir. Ancak bireylerin hayvan sömürüsüne dahil olmamaları, ekolojik açıdan çevreye katkı sağladıklarını düşünmeleri gibi unsurlar bireylerin kendileri motive etmelerine yaramaktadır.

Küresel dünyada veganlığın ve vejetaryenliğin yaygınlaşması, vegan veya vejetaryen bireylerin de toplum içerisindeki görünürlüklerini artıracak ve sosyal ilişkilerini önemli ölçüde etkileyecektir. Çünkü kapitalist pazar vegan ve vejetaryen hedef kitleyi çoktan gözüne kestirmiş ve çalışmalara başlamıştır. Söz konusu hareket kapitalizmin köpürttüğü bir hareket niteliğine hızlıca bürünmektedir. Dolayısıyla hayvan sömürüsüz ürünlerin artması, alternatiflerin çoğalması toplumsal algıda kabul edilen veganlığın "pahalı", "zor", "sağlıksız" olduğu söylemlerinin de değişmesine neden olacaktır. Toplumun vegan veya vejetaryen bireylere karşı bakış açıları da zaman içerisinde değişime uğrayacaktır. Kimlikler, bunlar arasındaki kesişimsellikler de insanların küçük topluluklar halinde bir araya gelmesini sağlamaktadır. Vegan veya vejetaryen bireylerin yaşadığı dışlanma veya öteki olma durumu bir alt kültür ortaya çıkarmıştır.

Kaynakça | References

Adamczyk, Dominika vd., "Gender, Masculinity, and the Perception of Vegetarians and Vegans: A Mixed-Methods Investigation". *Sex Roles* 89/9-10 (Kasım 2023), 595-609. https://doi.org/10.1007/s11199-023-01420-7.

Adams, Carol J. *Etin Cinsel Politikası: Feminist-Vejetaryen Eleştirel Kuram*. çev. Güray Tezcan ve Mehmet Emin Boyacıoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 6. Basım, 2021.

Aksürmeli Tekten, Zeynep Serap - Hayati Beşirli. "Vegan Kimliğinin Oluşumu: Vegan Olmak ve Vegan Kalmak". *Akademik Hassasiyetler* 6/12 (26 Aralık 2019), 223-49.

Atkinson, Sam. *Sosyoloji Kitabı*. İstanbul: Alfa Yayınları,2. Basım, 2017.

Bilgin, Nuri. *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşina kitaplar, 2007.

Bolak Boratav, Hale vd., *Erkekliğin Türkiye Halleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017.

Bulut, Meryem - Güzin Yasemin Tunçay. "İnanç Boyutuyla Veganlık/Vejetaryenlik". *Folklor/Edebiyat* 26/104 (01 Ocak 2020), 839-58. https://doi.org/10.22559/folklor.1338.

Calvert, Amy. "You Are What You (M)Eat: Explorations of Meat-Eating, Masculinity and Masquerade". *Journal of International Women's Studies* 16/1 (2014), 18-33.

Çapcıoğlu, İhsan - Zafer Demir. "Durgun Sulardan Bulanık Denizlere: Din, Kültür ve Kimlik İlişkisi". Kültür ve Kimlik: Disiplinlerarası Yaklaşımlar. ed. Hayati Beşirli - Zeynep Serap Tekten, 121-51. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020.

Çarpar, Mehmet Can. "Beslenme, Kimlik ve Erkeklik: Et Yemenin Sosyolojisi". İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi 40/1 (30 Haziran 2020), 249-77. https://doi.org/10.26650/SJ.2020.40.1.0041.

Dunham, Delicia. "On Being Black and Vegan". *Sistah Vegan: Black Female Vegans Speak on Food, Identity, Health, and Society*, 45-48. Brooklyn, NY: Lantern Books, 2010.

Eren Cengiz, Derya. *Veganların Maneviyat Anlayışları Üzerine Nitel Bir Araştırma*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Eroğul, Nebile. "Vegan Erkeklerin Beslenme Biçimleri Bağlamında Erkeklik İnşaları". *Fe Dergi: Feminist Eleştiri* 15/1 (2023), 40-71. https://doi.org/10.46655/federgi.1036277.

Fox, Michael W. "The Question of Atheism and Communism in the Animal Welfare/Rights Movement". *International Journal for the Study of Animal Problems* 4/3 (1983), 171-73.

Frasch, Pamela D. "Addressing Animal Abuse: The Complementary Roles of Religion, Secular Ethics, and the Law". *Society & Animals* 8/1 (2000), 331-48.

Giroux, Valery – Renan, Larue. *Veganizm*. çev. Z.Hazal Louze. İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Basım, 2021.

Herzog, Hal. *Sevdiklerimiz Tiksindiklerimiz Yediklerimiz: Hayvanlar Hakkında Tutarlı Düşünmek Neden Bu Kadar Zordur?* çev. Yeşim Seber. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2. Basım 2020.

Leenaert, Tobias. *Vegan Bir Dünya*. çev. İpek Kökeş. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 3. Basım, 2020.

Marmara, Fulya. *Cehaletin Kültürel Üretimi ve Hayvanlar*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 1. Basım, 2022.

Özkorul, Vahide Yasemin. *Doğa - İnsan İlişkisine Dair Bir Bakış Açısı: Vegan/Vejetaryen Etik Tutumunu Benimseyen Bireyler Üzerine Fenomenolojik Araştırma*. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.24839.57765.

Uzbay Ülgen, Mukaddes. *Veganların Sosyal Etkileşimleri: Benlik Sunumu ve Vegafobiyle Mücadele Stratejileri.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.

Wrenn, Corey Lee. "Atheism in the American Animal Rights Movement: An Invisible Majority". *Environmental Values* 28/6 (01 Aralık 2019), 715-39. https://doi.org/10.3197/096327119X15579936382509.

Wrenn, Corey Lee. "Pussy Grabs Back: Bestialized Sexual Politics and Intersectional Failure in Protest Posters for the 2017 Women's March". *Feminist Media Studies* 19/6 (18 Ağustos 2019), 803-21. https://doi.org/10.1080/14680777.2018.1465107.